

Eiendom for alle

Taler

Jo Benkow

Omstendigheter

Årsmøte i Vest-Agder Høyre

- 1 Eiendomsretten blir forstått på en annen måte i dag enn for 100 år siden, og
annerledes den gang enn 100 år før. Likevel har eiendomsretten til alle tider vært
et bærefundament i alle demokratiske stater. Retten til å eie markerer den
dypere forskjell mellom sosialistiske og ikke-sosialistiske samfunn, mellom frie
5 og ufrie samfunn.

Ingen bestrider at frihet er et gode - og på mange måter et absolutt ideal. Den
private eiendomsrett er under alle forhold og til alle tider en forutsetning for de
former for frihet vi streber etter.

10

- Menneskelige og samfunnsmessige hensyn og behovet for å beskytte svake
grupper har gjort det nødvendig med begrensninger i den personlige frihet og
råderetten over egen eiendom. Disposisjonsretten vil aldri kunne være total.
Den ubegrensede frihet lar seg ikke praktisere i et fellesskap mellom flere. Det vil
15 bli den sterkestes rett. Det er rettstatens prinsipper som skal bestemme frihetens
omfang. - Det motsatte blir lovløshet.

- Man vil alltid støte på kryssende hensyn mellom hvor langt den enkelte skal
kunne håndheve sin egen rett og hva som oppfattes som fellesskapets interesser.
20 Her er det rom for skjønn. Men skal eiendomsretten ha mening, er det grenser
for hvor langt samfunnet kan innskrenke råderetten. Disse grenser har
Arbeiderpartiet forlenget overskredet.

- Eiendomsretten er forankret i Grunnloven som en selvfølgelig garanti for
25 nordmenns frihet og trygghet. Norsk forfatning setter klare grenser for hvor
langt myndighetene kan beskjære private rettigheter. Det er ingen tilfeldighet at
dette ble fastslått i frigjøringsverket for nesten 170 år siden.

30 Eiendomsretten og friheten til å utøve næringsvirksomhet hadde i århundrers
løp redusert gamle privilegier og bidratt til større mangfoldighet. For
leilendinger, landarbeidere og norske husmenn betydde eiendomsretten til
jorden - da de fikk den - en sosial og økonomisk frigjøring. I Norge hvor vi
hadde en stort sett selveiende bondestand, utviklet vi et mer egalitært samfunn
35 enn ellers i Europa. På denne bakgrunn er det lett å forstå at eiendomsretten var
blant de viktigste krav under de sosiale og politiske omveltninger i Europa.
Hovedkrav var næringsfrihet og jord til de eiendomsløse. Eiendom betydde
uavhengighet, trygghet og frihet. Historien viser oss at spredning av eiendom på
stadig flere hender har vært det viktigste bidrag til utviklingen av de moderne
40 demokratier. Eiendomsretten har gjennom generasjoner ansporet til en innsats
som har vært selve drivkraften i de vestlige demokratiers velstandsutvikling.
Resultatet er blitt større frihet, likere muligheter og sosial trygghet - og et mer
reelt demokrati. Dersom vi sammenligner vår situasjon med livsvilkår i
sosialistiske diktaturer hvor eiendomsretten er suspendert, forstår vi bedre hva
45 den betyr.

Det er ingen tilfeldighet at det aldri har lyktes å ensrette befolkningen i land
med en desentralisert og fri næringsvirksomhet og privat eiendomsrett. Det er
tankevekkende at det nettopp er i de Øst-Europeiske land hvor eiendomsretten
50 var mest utbredt, at frihetstrangen og opposisjonen mot dagens makthavere gir
seg sterkest utslag.

En klassisk sosialistisk innvending mot eiendomsretten er at den førte til
maktmisbruk, undertrykkelse og økonomisk utbytting. Dette er det mange
55 eksempler på fra den gang eiendomsretten var forbeholdt de få, men har lite
med dagens virkelighet å gjøre.

Utviklingen bort fra det gamle klassesamfunnet har fulgt to veier. I
kommunistiske land forsøkte man å avskaffe eiendomsretten. Resultatet ble
60 fortsatt maktmisbruk og ensretting. Privilegier ble flyttet fra en herskende klasse
til en ny - til makthaverne i stats- og partibyråkratiet.

I vestlige demokratier har det skjedd en spredning av eiendom på stadig flere
hender. I disse land er ikke eiendomsretten noen kilde til undertrykkelse, men
65 en garanti for enkeltmenneskets frihet. Eiendomsretten skaper ikke privilegier
og urettferdighet, men bidrar til trygghet, uavhengighet og nedbygging av gamle

sosiale skillelinjer. Istedenfor å avskaffe eiendomsretten har målet vært at stadig flere skal få del i den. Istedenfor at Staten skal ha eiendomsretten til produksjonsmidlene, skal stadig flere bli medeiere i arbeidslivet. På denne måten har eiendomsretten hindret maktkonsentrasjon og spredd medansvar.

Eiendomsretten må være knyttet til eiendomsspredning. Målet må være "eiendom for alle", dersom retten skal være et gode for de mange og ha en positiv funksjon i samfunnet.

Eiendomsretten må være dynamisk slik at stadig flere kan få del i den. Da vil den bidra til utjevning mellom ulike grupper i samfunnet, og den kan gi trygghet og uavhengighet til stadig flere.

Alle skal ha mulighet til å skaffe seg egen eiendom enten det gjelder tomt, jord, hus, en leilighet eller en hytte, eller det skjer i form av medeierskap i produksjonslivet.

Også en statisk eiendomsrett kan bidra til å opprettholde en nødvendig balanse mellom offentlig makt og privat virksomhet. Men en eiendomsrett som ikke kan nå stadig flere, er heller ikke lenger en utjevnende, byggende og demokratisk faktor, og vil ikke være en positiv rettighet for folk flest.

Her er det skytset med god grunn kan rettes mot den politikk Arbeiderpartiet har ført i løpet av 70-årene.

En direkte følge av Arbeiderpartiets politikk er nye lover og regler som hindrer nye grupper i å skaffe seg eiendom. I boligpolitikken har Arbeiderpartiet favorisert boligsamvirket foran selveie. Det er vanskeligere å opprette selveierleiligheter. Det er forbudt å oppløse borettslag. Det er vanskeligere enn noen gang å skaffe seg hyttetomt og egen hytte. Få finner grunn til å bli medeiere i arbeidslivet på grunn av manglende utbytte og skattebestemmelsene. Det er lite lønnsomt å spare penger på grunn av inflasjonen.

Et direkte resultat av Arbeiderpartiets reguleringsiver er en statisk eiendomsrett som ikke virker utjevnende. En slik eiendomsrett sementerer forskjeller og lar seg vanskelig forsvare fordi den kan bli en kilde til urettferdighet. Det er ikke en slik eiendomsrett Høyre kjemper for.

For Høyre er eiendomsretten et demokratisk element. Eiendom skal føre til utjevning, maktspredning og medinnflytelse for stadig flere. En konservativ politikk går ut på å spre eiendom på flere hender. Da blir eiendomsretten både
110 et middel til å begrense statens makt og et middel til å fjerne privilegier. En slik eiendomsrett er det beste middel i arbeidet for et samfunn av likestilte, frie og uavhengige mennesker.

Derfor vil Høyre bedre vilkårene for privat sparing, slik at det blir mulig for flere
115 å kjøpe eiendom.

Høyre vil opprettholde retten til å trekke fra penger på selvangivelsen og på den måten beskytte folks muligheter for å kjøpe hus eller hytte. Fradrag for renter er i mange tilfelle en økonomisk forutsetning for at mange mennesker skal bli i
120 stand til å beholde det de allerede har.

Høyre vil oppheve de bestemmelser i konsesjonsloven som bryter med arveretten og eiendomsretten.

125 Høyre vil gjøre det letter å kjøpe mindre eiendommer ved å gjøre flere eiendommer utenom jordbruket konsesjonsfrie.

Høyre vil forandre lover som tar sikte på å nekte både store og små full erstatning hvis de må avstå eiendom til det offentlige og vil gjeninnføre
130 overskjønnet.

Og Høyre vil gjeninnføre borettslagenes rett til å bestemme selv om de vil ha selveierform eller borettsform for sine leiligheter.

135 Grunnlovens vern av eiendomsretten er gjennom de siste år blitt systematisk svekket. Konsesjonsloven er et klart eksempel på dette.

Høyre slutter helhjertet opp om en konsesjonslov som sikrer jordvern og hindrer spekulasjon, og Høyre aksepterer bo- og driveplikten som et
140 grunnleggende prinsipp. Men vi kan ikke godta at foreldre ikke skal få lov til å la sin gård gå i arv til sine barn på grunn av firkantede bestemmelser om boplikt. Det finnes til og med eksempler på at det er forlangt boplikt på eiendommer hvor ingen kan bo fordi det ikke er hus der.

Det er latterlig å tro at bondestandens egne barn vil bety en trussel mot jordvern og bidra til spekulasjon.

150 Den verste utveksten på den konsesjonslov Arbeiderpartiet har drevet frem er regelen om at det offentlige kan tre inn i kjøpers sted hver gang en selger har avtalt overdragelse til en slektning eller en annen person man ønsker skal overta gård og jord. Ikke bare blir man tvunget til å selge - man må også godta den pris det offentlige fastsetter. Det er ikke rart at denne bestemmelsen er blitt kalt "bordetfanger"-paragrafen. En kunne nesten være fristet til å kalle den
155 bondefanger-paragrafen.

Demokratisk sosialister er varsomme med å angripe eiendomsretten direkte. Angrepene skjer dels ved at en stadig større del av næringsvirksomheten underlegges statlig dominans, slik at Staten blir en stadig mektigere
160 eiendomsbesitter. Dels finner det sted en gradvis innskrenkning i enkeltmenneskers råderett over egen eiendom.

Det er grenser for hvor store inngrep myndighetene kan gjøre i råderetten uten at eiendomsretten mister ethvert meningsfylt innhold. Det reelle innhold i
165 eiendomsretten er jo i realiteten en vidtgående råderett.

De innskrenkninger myndighetene har foretatt i råderetten de siste årtier er mange. Ofte har de vært nødvendige av hensyn til fellesskapet og til kommende generasjoner. Men langt fra alle inngrep kan forklares eller forsvares på denne
170 måten.

En av de største og mest alvorlige innskrenkninger i eiendomsretten vi hittil har stått overfor, foreligger i disse dager i forslaget til ny planleggingslov.

175 De praktiske konsekvenser av loven vil ikke være så store så lenge man holder seg til enkeltsaker og sammenligner med dagens vidtgående krav til kommunal planlegging. Men lovens prinsipper er nytt. All ny bruk av egen eiendom blir forbudt dersom det ikke foreligger tillatelse fra det offentlige. Hittil har utgangspunktet vært omvendt, nemlig at all virksomhet på egen eiendom er
180 tillatt så lenge det ikke foreligger uttrykkelig forbud.

Dersom speilvendingsprinsippet blir godtatt for disponering av fast eiendom, ligger veien åpen for i neste omgang å gjøre prinsippet gjeldende for all annen

Et utvalg nedsatt av Arbeiderpartiet og LO med tidligere industriminister Skytøen som formann og bl.a. nåværende statsminister som medlem har levert forslag til hva de kaller videreutvikling av bedriftsdemokratiet. I virkeligheten
190 har utvalget levert en oppskrift på hvordan man planlegger en gradvis sosialisering av norsk bedriftsliv.

I grove trekk går forslaget ut på at aksjelovens bestemmelser om de ansattes styringsrepresentasjon også skal gjelde i bedrifter med mindre enn 50 ansatte.
195 Dessuten skal de ansatte ha inntil 50 prosent av styrerepresentantene, slik at eierne bare har flertall ved formannens dobbeltstemme. Høyre vil avvise dette forslaget både av praktiske, økonomiske og prinsipielle grunner. Det dreier seg nemlig ikke lenger om bare de store enhetene. Nå blir det klart at man starter med de største, for deretter å gå gradvis nedover til også å omfatte de minste.

200

For det første er forslaget unødvendig. Det er viktig at de ansatte har medbestemmelse, blir skikkelig informert og får ivaretatt sine interesser på betryggende måte, men i praksis betyr det lite om man øker de ansattes andel i styret ytterligere så lenge de ikke får flertallet. Dette lar seg til gjengjeld ikke
205 forene med et privat næringsliv.

Det er en misforståelse å tro at arbeidstakerne først og fremst er opptatt av en utvidet styrerepresentasjon. Et slikt krav kommer ikke fra arbeiderne, men fra Arbeiderpartiet. De ansatte er først og fremst interessert i å få større innflytelse
210 over sin egen arbeidssituasjon og et godt samarbeid i bedriften. I så måte er forslaget et skritt i gal retning.

I småbedrifter med under 50 ansatte vil et formalisert bedriftsdemokrati etter Skytøens modell lett bli en tungvint belastning uten positive virkninger. Disse
215 bedriftene som er helt avgjørende for bosetting og sysselsetting og representerer selve underskogen i vårt næringsliv, arbeider fra før under så trange vilkår at det nå ikke må komme på tale å legge nye sten til byrden.

Skytøen-komiteens opplegg vil dessuten svekke og kanskje stanse
220 kapitaltilgangen til bedriftene. Folk vil rimeligvis ikke våge å skyte penger inn i bedriftene dersom de med tiden risikerer en styreform som innebærer at styret kan fatte vedtak som påfører eierne økonomisk tap. Resultatet blir bedrifter

som er avhengig av å leve på myndighetenes nåde.

225

I tillegg vil en gjennomføring av Skytøens modell svekke bedriftenes muligheter for effektiv styring, og det blir vanskeligere for bedriftenes styre å fatte upopulære, men nødvendige vedtak. Samtidig bygger komitéinnstillingen på en antikvert tankegang om hvilke interessenetninger som gjør seg gjeldende i arbeidslivet.

230

Helt avgjørende for forståelsen av forslaget er den klare beskjed vi forlengst har fått fra ledelsen i både Arbeiderpartiet og LO om at dette bare er første skrittet på veien mot en fullstendig sosialisering av bedriftene.

235

I fjor uttalte utvalgets formann, Lars Skytøen, at 50 prosent styrerepresentasjon ikke skulle være den endelige løsning, og at Staten måtte få kontroll med nøkkelvirkosomhet i samfunnet. Einar Førde ga sin tilslutning til Skytøens tanker, Reiulf Steen uttalte like ut at målet er arbeiderflertall i bedriftsstyrene, og Torbjørn Berntsen sa rett ut at målet er full sosialisme.

240

Nå har vi altså fått presentert oppskriften: Arbeiderpartiet velger en totrinnsløsning for å tilsløre det virkelige målet.

245

Gjennom Skytøen-komiteens innstilling har vi fått et nytt og helt avgjørende bevis for hvorfor det er nødvendig med et regjeringsskifte neste høst. Det er bare et ikke-sosialistisk flertall som kan stanse sosialiseringen av norsk næringsliv.

250

En slik sosialisering har intet med demokrati å gjøre, og vil meget raskt føre oss inn i et ensrettet politisk styrt samfunn som begrenser mulighetene for mangfoldighet, opposisjon og konstruktiv kritikk. Det er fare på ferde når man tror at økende politisk makt bringer oss nærmere det ideelle demokrati. All erfaring tyder på at det stikk motsatte er tilfelle.

255

Det er interessant at også Arbeiderpartiets program indirekte gir uttrykk for at den private eiendomsrett betyr noe godt og riktig som man ønsker å rose seg av å ha medvirket til.

260

Den klassiske sosialisme krever imidlertid at produksjonsmidlene skal eies av staten og proklamerer proletariatets diktatur.

265 Dette sosialistiske dobbeltmål vil neppe Arbeiderpartiet vedkjenne seg, men Arbeiderpartiet har aldri gitt noen beskrivelse av sin spesielle utgave av sosialismen, bortsett fra at den skal være demokratisk. Den mest originale beskrivelse av den særnorske modell består i å prøve å fremstille det som om de norske sosialister er de egentlige forsvarere av den private eiendomsrett.

270 Det er ikke lett for Arbeiderpartiet å fri seg fra sosialismen når det tross alt er et sosialistisk parti. Selv om arbeiderbevegelsen i sin tid bidro til å gi store grupper større uavhengighet og et bedre økonomisk fundament, har Arbeiderpartiet ikke vært inspirert av ønsket om å styrke den private eiendomsrett. Partiets mål har vært å svekke og avgrense eiendomsretten. Slik er det fastsatt.

275 Arbeiderpartiet har sørget for at Staten kan ekspropriere fast eiendom til så lave priser at ingen kan skaffe seg noe tilsvarende for den erstatning som blir gitt. Dette er et anslag mot grunnlov og eiendomsrett. Statlige oljeinntekter kombinert med sosialistisk appetitt gjør det mulig for det offentlige å sikre seg enhver eiendom man måtte ønske. Det er gjort fremstøt overfor Norges
280 Brannkasse, og sosialisering av apotekvesenet, men har vedtatt lov om etableringskontroll og fulgte umiddelbart opp med en lov om produktkontroll. Vi kan nevne banksosialiseringen, boliglovgivningen og konsesjonsloven. Arbeiderpartiet er i ferd med å bygge Statoil opp til en gigant i norsk næringsliv.

285 Samtidig er det Arbeiderpartiets erklærte mål å utvide statens eierinteresser i norsk industri. I 1939 var 0,9 prosent av aksjene i norsk industri på statens hender. I 1960 var andelen øket til 15 prosent. I dag er statens prosentandel over 30 prosent. Dette betyr sentralisering av makt. En mann alene er generalforsamling i en betydelig andel av vårt skapende yrkesliv. Det er
290 industriminister Finn Kristensen.

En slik sentralisering er livsfarlig for mangfoldigheten og maktbalansen og illustrerer med ettertrykk hva sosialistisk politikk vil bety for eiendomsretten.

295 Jeg far si om den tidligere svenske arbeiderpartimann og finansminister Gunnar Strang: "Jo, visst skal vi sosialisere - vi skal bare ikke si noe om det." Målene er klare - man tør bare ikke vedkjenne seg dem.

300 Statlige overtagelser skaper ikke nye arbeidsplasser, gir ikke bedre driftsresultater og betyr snarere det motsatte av personlig uavhengighet og større valgfrihet. Et

levedyktig yrkesliv kan ikke reddes gjennom det Arbeiderpartiet kaller utvidet folkestyre og demokratisk kontroll. Realiteten er en annen.

305 Man er i ferd med å fullstendig overanstrenge et folkevalgt demokrati med så mange og innviklede oppgaver at den reelle makt føres tilbake til et fåtall profesjonelle topp-politikere og til et omfattende byråkrati.

Hvis mennesket skal være fritt må makten være delt. For stor politisk makt er
310 like farlig som stor økonomisk makt - antagelig farligere. Kombinasjonen kan være drepende.

Øket statlig eiendomsrett gir ikke større selvstendighet eller sikkerhet. Det skal bedre moral til å føre kritisk kontroll med seg selv enn den en kan regne med at
315 staten har. Ingen arbeidstager vil oppleve større selvbestemmelse og utvidet innflytelse fordi Staten skal styre, drive og eie. Jeg tror den enkelte vil føle avmakt overfor statens allmakt. Den gjør staten til en umulig motpart i forhandlinger. Når statsmakten blir både lovmakt, pengemakt og forhandlingspart, da er det fare på ferde. Da er det fare for at den lille mann vil
320 bli enda mindre.

Politikkens oppgave er å påse at de beslutninger som blir truffet, tjener både den enkelte det direkte angår og det fellesskap vi alle er en del av. Vi må ikke vikle oss
325 inn i et system som forutsetter politiske trippelfantomer som på samme tid skal være i stand til både å eie, styre og produsere og til sist kontrollere sin egen virksomhet objektivt og fordomsfritt.

For en som i sitt daglige virke kommer i nær kontakt med politikere fra mange partier, er det vanskelig å skjønne at så mange sindige politikere i Arbeiderpartiet
330 ikke kan se faresignalene. Slik jeg kjenner Arbeiderpartiets folk er de i det daglige like menneskelig opptatt av å skaffe seg den uavhengighet som velordnet økonomi gir, og som mange av dem har. Akkurat som de fleste av oss, deler de drømmen om egen bolig, eget hus, kanskje en hytte også - om sparing gjør det mulig. De er helt selvfølgelig like opptatt av å gi sine barn i arv hva de selv har
335 bygget opp. Også i motpartens leir finner vi mange som kunne ønske å begynne for seg selv - ikke ut fra ønsket om profitt eller makt - men rett og slett for å skape noe - for å utfolde evner og anlegg i egen regi - stå personlig ansvarlig - bli uavhengig.

Det er i denne sammenheng eiendomsretten er betydningsfull - og at arveretten får perspektiver til det grunnleggende ønske om å knytte seg nærmere til det slektsledd vi skal leve videre i. Hvorfor i all verden kan ikke alle disse bra menneskene ta utgangspunkt i sin egen virkelighet i stedet for å rote seg bort i teoretiske fortidsmodeller som er i direkte strid med norsk lynne, livsstil og tradisjon.

Kjernen i sosialismen er at likhet og rettferdighet bare kan gjennomføres dersom man opphever den private eiendomsrett til produksjonsmidlene. Vi vet fra alle sosialistiske land at resultatet er ny ulikhet og urettferdighet, økonomisk stagnasjon og ufrihet.

Det er ikke mulig å sette skarpe grenser mellom økonomisk frihet, ytringsfrihet og politisk frihet. De er sider av samme sak og forutsetter hverandre gjensidig.

Gang på gang er det påvist at ethvert samfunn som har gjennomført sosialismen fullt ut er blitt ufrie samfunn. Nå hevder Arbeiderpartiets ideologer at våre hjemlige sosialdemokrater bygger på en norsk variant av sosialismen.

Dette har vi hørt tidligere, men uten å få rede på hva som skulle skille denne hjemlige sosialisme fra den som praktiseres andre steder. Det konkrete er vel heller at de fleste norske sosialister ønsker å gå langsomt frem mot målet og heller ikke alltid vet med seg selv om de egentlig ønsker å nå det.

For Arbeiderpartiet er sosialismen blitt en ideologisk tvangstrøye som det ikke har politisk mulighet til å kvitte seg med. For gjør partiet det - vil de havne i et ideologisk tomrom uten noe nytt å forankre seg til. APs dilemma er det ideløse vakuum.

Det er selvsagt ikke grunnlag for å sette likhetstegn mellom Arbeiderpartiet og den politikk som blir ført i land der den dogmatiske sosialismen er blitt fullstendig gjennomført. Våre hjemlige sosialdemokrater er til daglig preget av de samme liberale og demokratiske idealer som alle andre. Men i det øyeblikk de står foran politiske beslutninger lar de seg svinebinde av en politisk filosofi som sperrer utsikten til virkeligheten og som regelmessig fører galt avsted.

Eiendomsretten er ikke viktig for tingenes egen skyld - ikke fordi den gir makt - den er viktig fordi den skaper uavhengighet. Derfor må vi skape et samfunn

380 hvor det er mulig for stadig flere å eie noe. For det å eie gir ikke bare
uavhengighet - det gir også medansvar.

Ingen ting er så utviklende og så utfordrende som det å bli betrodd ansvar, føle
ansvar - og ta ansvar. Det betyr noe mer for det enkelte menneske enn at en liten
385 krets politikere tar avgjørelser i folkets navn.

Det som betyr noe er ditt personlige medansvar - derfor er eiendomsretten
umistelig.

390

Kilde

Hefte utgitt av Høyres Hovedorganisasjon, 1981

Emner

Demokrati, Lovgivning, Årsmøtetale

395

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/eiendom-for-alle>

400

405

410

415